

et opera illis contraria sunt intrinsece mala; in affirmativis vero habere potest locum, ut dixi, quia non obligant pro semper, sed cum debitis circumstantiis. Sed tunc oportet in individuo prudenter judicare quid magis præponderet, an ruina proximi vitanda, an opus illud omittendum. Considerandum etiam est quam grave sit illud præceptum, quanta necessitas vel utilitas ejus, et omnibus consideratis ferendum judicium; ita enim diximus in 1. 2, tract. 3, disp. 12, sect. 5, n. 3, cum D. Thoma, q. 96, art. 6, et Covarr., reg. *Pecatum*, 1 p., n. 4, faciendum esse, quoadcumque res occurrant ad diversa præcepta spectantes, quæ tamen simul fieri nequeunt, et colligitur cap. *Duo mala*, dist. 13. Ex quibus intelligitur, cum dicitur pharisæorum scandalum non esse vitandum omittendo spiritualia bona, intelligendum esse vel regulariter, vel certe in re nunquam esse omittendum, tamen necessarium esse interdum omittere bonum opus exterius.

10. *Ex doctrina proxime dola varii casus expediuntur.* — *Primus casus, de quo auctor, tomo tertio de Sacramentis, disputatione ultima, sect. ultima.* — *Secundus casus.* — *Rectius quam Navarrus et Cajetanus, Sylvo. et Anton. in præsentis casu sentiunt.* — *Tertius casus.* — Atque hinc etiam sumuntur regulæ ad dissolvendos casus varios. Primus sit, an teneatur mulier omittere sacrum ad vitandum scandalum. Respondetur enim interdum posse hoc licere, imo et esse necessarium; raro tamen accidere hanc obligationem: in particulari vero circumstantiæ sunt pensandæ. Secundus est, an teneatur mulier non se ornare propter vitandum scandalum. Dicendum est enim, si ornatus sit moderatus et decens, per se non teneri, quia de se actus non est malus, neque habet rationem scandali activi, magis quam ipsa naturalis pulchritudo, et quia esset grave onus obligare ad hoc; tamen si esset ornatus superfluous et maximus, vel si de se esset quasi provocativus ad malum, erit obligatio. Navar. tamen, in Summa, c. 13, n. 23, et Cajetanus 2. 2, q. 169, art. 1, tantum volunt esse sub veniali. Sed ex suo genere ego credo obligare ad mortale cum Sylvestro, verbo *Ornatus*, et verbo *Scandalum*, et Antonin., 2 p., tit. 7, c. 4, quia est ex suo genere occasio gravis ruinæ. Tertius est, an teneatur quis prætermittere temporalia bona ad vitandum scandalum. Respondetur cum D. Thoma, art. 8, Sylvestro, et Cajetano, verbo *Scandalum*, in his quorum

homo est dominus, posse illa prætermittere; teneri autem solum juxta regulas positas de ordine charitatis; in his autem quorum non est dominus, sed curator, vel dispensator, ut est Episcopus, verbi gratia, in bonis Ecclesiæ, communiter tenetur quis non omittere suam curam, nec perdere bona temporalia propter scandalum aliorum, præcipue si damnum temporale sit grave. Interdum tamen licet; unde fit excusari a præcepto Pontificem qui simulat vel connivet, quando princeps sæcularis usurpat bona temporalia Ecclesiæ, si absque majori scandalo vel damno non potest id impedire. Quartus est, an interdum debeat quis potius fame perire, quam uti cibo aliis scandaloso; dico enim interdum posse hoc licere, quia, ut supra dixi, non est hoc se occidere, sed solum non se conservare; raro tamen aut nunquam cadit in obligationem, nisi interveniat necessitas honoris fidei, et confitendi illam, vel aliqua necessitas proximi, propter quam ex regulis charitatis sit vita exponenda ultimo periculo, ut palam sumitur ex 1 Cor. 8, in fine. Vide Victoriam, relectione de temperantia, n. 10; Gerson., in tract. de Temperant.; Majorrem, in 4, dist. 38; Richard., q. 4; Adrian., Quodl. 1, q. 2, qui ita sentiunt; sicque intelligendus est D. Thomas, illo art. 8, ad 4.

SECTIO IV.

Quando sit peccatum scandali vendere vel dare alteri rem qua male est usurus.

1. *Prima sententia Antonini et Medinæ dura.* — *Secunda sententia Cajetani subobscura distinguit.* — Prima sententia dicit, si præsciatur malus usus alterius, semper esse malum, et peccatum scandali. Ita Antonin., 2 p., tit. 1, cap. 23; Medina, Cod. de Restitutione, quæst. 30. Sed est dura sententia. Secunda ergo sententia Cajetani 2. 2, quæst. 10, art. 4, distinguit. Nam vel res sunt natura deputatæ ad malum usum, et tunc semper est malum, vel sunt indifferentes, ego tamen intelligo alterum malitia sua esse usurum, et tunc dicit non esse scandalum. Sed est obscura distinctio, quia nullæ res videntur destinatæ ad malum usum: si enim de naturalibus rebus loquamur, omnis creatura Dei bona est; si vero de arte factis, nullum est etiam, quod non possit accommodari ad bonum usum, vel saltem indifferentem, ut patet in idolo, et pane azymo, quæ sunt exempla Cajetani; nam idolum potest deservire ad ornatum vel memo-

riam antiquitatis, vel ad exprimendam artem, ut videmus etiam usu venire; similiter in pane azymo facilius invenitur bonus usus. Præterea in singulis assertionibus est difficultas; nam si ego scio aliquem emere idolum ad bonum usum, non est malum vendere; e contra vero si sciam idololatram velle incensum ad idololatram, poterit esse scandalum vendere, cum tamen illa res sit maxime indifferens.

2. *Enucleatur distinctio aliter.* — *Pro discernenda re scandalosa attenditur finis in quem datur.* — *Secundo scientia dantis.* — Ut ergo res hæc intelligatur amplius, explicanda est divisio. Sunt enim res quædam vel naturales, vel arte factæ, quibus homines vel ex consuetudine, vel propter legem prohibentem, raro aut nunquam hoc loco et tempore bene illis utuntur, ut veneno, verbi gratia, quod aliquando est talis generis, ut non deserviat nisi ad nocendum. In arte factis faciliores sunt exempla, in quibus primo attendendus est primarius finis propter quem inventa sunt, et retinentur in hac regione et tempore, nam ex illo fine judicandus est, qualis sit usus moralis talis rei. Similiter ex lege positiva potest esse malus usus aliquarum rerum, ut per se constat. Aliæ vero sunt res quibus homines communiter utuntur bene, quamvis aliqui male, in quibus etiam individuis actibus considerandæ sunt circumstantiæ particulares. Aliæ denique sunt res ad utrumlibet indifferentes, ex quibus tamen quædam magis in bonum usum quam in malum veniunt. Secundo, attendenda est scientia venditoris vel donantis; fieri enim potest ut existimet certo vel probabiliter alterum male usurum, vel bene, vel certe neutrum sciat.

3. *Prima conclusio communis.* — *De Gabrielis et Navar. sententia, judicium auctoris.* — *Item cautela.* — Dico primo, vendere res indifferentes, aut quæ de facili habent bonum usum, si venditor nihil sciat de intentione emptoris, non est scandalum, nec malum, per se loquendo, etiamsi in multis eveniat ut male illis rebus utantur. Conclusio est communis, D. Thomæ 2. 2, q. 78, art. 4, et 169, art. 2; Sylvest., verbo *Infidelitas*, et verb. *Ars*; Navarr., cap. 23, n. 90, c. 17, n. 195, c. 19, n. 16, c. 21, n. 26, qui alios adducit. Ratio est, quia venditor non intendit peccatum alterius, nec facit opus, ex quo per se sequatur, nec quod illud excitet, et alias ignorat, alterum id velle ad malum usum; unde tenetur præsumere velle ad bonum; nam, ut est regula ju-

ris, *in dubiis unusquisque præsumitur bonus.* Confirmatur exemplis, quæ facile occurrunt ex dictis in num. præced., et passim apud scribentes. Unde infert Cajetanus illam ultimam partem conclusionis, scilicet, hoc esse licitum, etiamsi constet communiter plures homines male uti illis rebus, si in individuo hic et nunc de hoc homine hoc non constet; quod intelligo, quandiu res vere manet intra latitudinem indifferentiæ. Quod ideo dico, quia si usus talis rei per se esset prohibitus, per accidens vero posset esse licitum ex aliqua causa, ut usus carnis in quadragesima, etc., non deberet judicari omnino licitum indifferenter vendere tales res, totum negotium remittendo ad conscientias mentium. Ex quo Gabriel, in 4, d. 16, q. 3, art. 3, dub. 6, dicit, peccare eos mortaliter, qui parati sunt omnes admittere ad cœnam in die jejunii, nulla admonitione præmissa. Quod Navarr., c. 21, num. 36, probat; sed in hoc non est admodum scrupulose agendum, ut notavit bene Cajetan., q. 47, art. quarto, quia nullus tenetur conscientiam alterius aut privilegium examinare, et, ut dicebam, in publico omnis præsumitur bonus. Cavendum solum est ne ipsa facilitas det aliis occasionem peccandi. Item, in his actionibus quæ per se prohibitiæ sunt, et tamen ex accidenti possunt esse licitæ, minora indicia vel suspiciones sufficere, ut teneatur quis non dare materiam malæ operationis.

4. *Secunda conclusio.* — Dico secundo, res hujusmodi indifferentes vendere vel donare, quando præsetur alterum male illis usurum, quamvis intrinsece malum non sit, tamen si quis facile sine magno incommodo possit non dare alteri homini materiam peccati, scandalum committit, si id faciat. Conclusio communis est, Sylvest., verbo *Infidelitas*, quæst. 4, verbo *Ars*, quæst. tertia; Antonini, 2 p., titulo primo, cap. 9; Adriani, Quodlib. 3, dub. 2, sumiturque ex auctoribus citatis. Ratio vero est, quia unusquisque tenetur ex charitate vitare peccatum proximi, si facile potest. Unde si tale peccatum est contra alios proximos, major erit obligatio vitandi talem materiam, et respectu illius tertii poterit esse obligatio non tantum ex charitate, sed etiam ex justitia, quæ obligat non dare alicui instrumentum ad inferendam injuriam alteri, quia hoc est moraliter cooperari injuriis.

5. *Corollarium de vendentibus arma ad bellandum.* — Ex quo resolvitur illa quæstio, an liceat vendere arma injuste bellantibus. Nam

si constet de injustitia, nullo modo licet; si vero causa sit dubia, resolvenda est quæstio ex regulis datis de conscientia, in 1. 2, quæ iterum applicabuntur infra in materia de bello. Oppones primo: si alter est in voluntate peccandi, non evitatur peccatum ex eo quod non dem materiam, seu instrumentum peccandi, unde ibi non intervenit scandalum, quia ruina fratris jam datur. Respondetur primum fieri posse ut ille non conceperit eam voluntatem; offerendo autem vel donando, illam ego excitem, atque ita scandalum generem. Secundo, militare etiam contra charitatem offerre proximo materiam, seu instrumentum quo exequatur malam voluntatem; nam ipsamet executio est quædam fratris exequentis ruina, eaque malitia amplius durat et augetur. Oppones secundo, quia quamvis non dem aut vendam, alius vendet. Respondetur id nihil referre, sicut peccat servus exequens injustum mandatum domini, quantumlibet sciat alium facturum, si ipse exequi nolit. Ratio est, quia ipsa actio est mala, et non tollitur ab ea deformitas, propterea quod multi sunt parati ad similes actiones. Argues tertio: ergo peccat ille qui domum suam locat meretrici, quoniam certus est velle ad malum usum. Item peccabit famulus qui in die jejunii ministrat cibum domino, cum certus sit violandum esse jejunium. In hujus generis casibus valde laborant auctores, quia videntur sequi evidenter, cum tamen eos admittere videatur durum: breviter dico ideo dixisse me in conclusione, hoc non esse intrinsece malum; item addidisse: *Si facile potest, et sine magno gravamine*. Unde in proposito, si quis sine ullo incommodo potest domum suam locari alteri, concedo male facere, sine ulla necessitate vel utilitate locando cum præscientia mali usus; et idem est in similibus actionibus. Si tamen non occurrerunt alii qui locarent, vel difficile possent inveniri, non teneretur quis privare se suo jure, quia revera non intendit peccatum alterius, nec per se excitat aut præbet materiam peccati, sed solum non impedit eo tempore quo moraliter non censetur posse, atque adeo non teneri. Eadem fere regula servanda est in posteriori casu de famulo, licet ibi sit major ratio dubitandi, quia videtur cooperatio positiva ministrare cibos. Respondet autem Cajetanus totam illam cooperationem de se esse ad actum indifferentem vel bonum, vel potius in eo eventu famulus aut locator proprie non cooperatur active, sed facit aliquid de se indiffe-

rens, quo alius postea male utitur. Denique in his quoque considerandæ sunt circumstantiæ particulares, ut monuimus. (V. Sanc., l. 4 Decal., c. 7.)

6. *Tertia conclusio bipartita, et communis*. — Dico tertio: quando res sunt tales, ut ex institutione sua, vel ex usu aut lege sint prohibita, vel destinata ad malum finem in hoc tempore et loco, ita ut moraliter semper probabiliter timeatur pravus usus, non licet eas tradere alteri, nisi in particulari constet cessare periculum pravi usus. Conclusio quoad utramque partem est communis, et prior patet, quia hæc tradere, est moraliter præbere occasionem peccati; est ergo, moraliter loquendo, scandalum etiam cooperationis: patet etiam exemplis, in eo qui materiam præbet ad sacrificandum idolo, etc. Posterior vero inde constat, quia hujusmodi actio non est mala, nisi prout moraliter et in re habet malitiam et deformitatem adjunctam; si autem constet alterum nolle rem ad pravam usum, tollitur jam deformitas; ergo cum tali scientia jam non erit malum vendere hujusmodi rem; sed oportet advertere non satis esse nescire malum usum determinate, sed necesse est moraliter censere res ad eum finem non ordinari ab accipiente, ad quem, juxta conclusionem, communiter et quasi ex primaria institutione referuntur.

7. *Quæstiuncula. — Resolutio*. — Quæres: quid si res ipsa, prout a me fit, possit habere bonum usum, verbi gratia, ut remigatio contra Christianos, ædificatio templi, quod per se potest referri ad cultum veri Dei, tamen hic et nunc scis referri ad idolum, et alias cogit metus mortis ad adjuvandum, ferendum lateres, etc.? Eritne hoc intrinsece malum? Videtur enim non esse, quia quod ibi facio per se non est malum. Respondetur, in his cavendum omnino esse positivam cooperationem, quia hæc intrinsece mala est, cum sit contra præceptum negativum. Et hac de causa in illo exemplo, ut Cajetanus recte dixit, non licet, quia illud est moraliter cooperari; quando autem non est cooperatio positiva, sed solum non impedis, vel aliquid facis per se indifferens, non erit intrinsece malum; pro ratione ergo circumstantiarum (servato semper ordine charitatis) quandone sit cooperari, aut quando sit tantum non impedire, in singulis materiis considerandum prudenter est. (Vide auctorem de Censur., disp. 21, sect. 2, n. 60.)

8. *Quæstiones alie ex D. Thoma exponuntur*. — *Ultima quæstio: an dans scandalum*

damnificanti, teneatur de damno. — Alias quæstiones quas D. Thomas, citata quæst. 43, tractat, art. 5 et 6, in quibus personis posset inveniri scandalum, omitto, quia faciles sunt. Quod enim inquit, activum scandalum ad imperfectos pertinere, non ad perfectos, passivum etiam similiter, regulariter intelligendum est, quia virtus perfecta efficit ut neque homo facile moveatur ad ruinam exemplo aliorum, neque alios moveat. Non tamen repugnat interdum cadere in viros perfectos rationem scandali, sicut possunt etiam ruere per suggestionem dæmonis, quod tamen facilius accidit in venialibus, quam in mortalibus peccatis. Alia quæstio esse posset, an teneatur quis restituere damnum cujus formaliter causa fuit per scandalum. Dicendum enim est non teneri, nisi interveniat injustitia, quia sola illa obligat ad restitutionem, ut constat infra, quæst. 62. Unde etiam fit ut non teneatur ad restitutionem damni confessorius qui culpabiliter non obligat poenitentem ad restituendum; quia in eo solum peccat contra religionem. Lege Sot., 4 de Justitia, quæst. 6, art. 3, conclus. 2 et sequent.; Sylvestrum, verbo *Restitutio*, 3, part. 1. Contrarium tenet Scot., in 4, distinct. 15, quæst. 3; Richard., quæst. 2, art. 5; Adrian., in materia de restitutione; sed nullum habent probabile fundamentum. (Vide auctorem, de Pæn., disp. 12, sect. 6, n. 8.)

DISPUTATIO XI.

DE PRÆCEPTO AD PACEM PERTINENTE.

Inter effectus charitatis numeravit divus Thomas pacem, et ideo agit de contrariis paci, 2. 2, a quæst. 37 ad 42; tamen multa, quæ dicuntur, magis ad materiam de justitia spectabant, quia vix læditur pax, nisi per injuriam; sed quoniam materia est gravis, tractabitur hoc loco.

SECTIO UNICA.

Utrum pax sit in præcepto cui repugnat discordia et contentio.

1. *Prima conclusio*. — Respondetur simpliciter pacem esse in præcepto: hoc enim intrinsece sequitur ex amore, ad quem spectat animos conjungere, ut constat ad Rom. 12, et 2 Cor. 13: *Pacem habete, et Deus pacis*, etc. Sed advertendum est in pace duo considerari: unum est positivum, quod consistit in consensione

voluntatum primario, consequenter etiam iudiciorum, actionum et sermonum. Aliud est negativum, scilicet, non facere aliquid quod dissolvat istam consensionem. Illud prius revera spectat ad amorem, quatenus sub amore omnem bonum desiderium et benevolentiam comprehendimus; unde ad hoc non videtur necessarium speciale præceptum, præter commune dilectionis. Posterius privativum potest esse multiplex: nam in hoc consistit, ut homo se absteineat ab omni actione quæ possit dissolvere istam pacem; ethuic proposito opponitur dissensio voluntatum, et quicquid ab ea procedat, quæ generali nomine potest dici discordia.

2. *Secunda conclusio*. — *Explicatur, et probatur conclusio ex duplici modo discordiæ*. — De qua dico secundo hanc discordiam irrationabilem esse quidem malam, et interdum contrariam charitati, interdum vero aliis virtutibus; loquimur autem de irrationabili, quia nonnunquam fieri potest ut hæc dissensio sit quasi materialis, et nihil derogans charitati. Explico et probo omnia: consistit enim hæc discordia ut ego velim contrarium ejus quod proximus vult, quod fieri potest, vel quia unusquisque rationabiliter movetur, ut ad volendum jus suum, neque infert in eo alteri injuriam, neque per se vult incommodum ejus, et hoc modo potest discordia nullum esse peccatum, si unusquisque vere per se intendat honestum, sine intentione inferendi malum alteri.

3. Alio modo potest quis voluntate sua discordare a voluntate alterius, quando tenetur consentire, et tunc discordia est mala; tamen sicut obligatio illa potest oriri ex variis virtutibus, ita hæc malitia potest ad diversa vitia pertinere. Tenetur enim subditus ex lege obedientiæ voluntatem suam conformare cum voluntate superioris. Unde si discordet, peccat; tamen illa discordia immediate est contra obedientiam. Similiter interdum tenetur debitor ex justitia concordare voluntatem suam cum voluntate creditoris, et tunc discordia contraria erit contra justitiam; ita D. Thomas 2. 2, quæst. 74; et Soto, in quinto de Justitia, quæst. 11. Contra charitatem autem erit specialiter, quando illa obligatio orta fuerit ex solo vinculo charitatis, ut si proximus velit aliquid bonum obtinere sibi necessarium aut valde utile, ego autem sine causa rationabili velim impedire. Nam etsi nullam inferam injuriam, ex se videtur hoc amicitiae valde derogare, et regulariter talis discordia oritur aut